

Preamble:-

संस्कृत भाषेतील साहित्य विश्वातील अत्यंत प्रगल्भ साहित्य म्हणून सर्वमान्य आहे.

गद्य, पद्य, नाटक, खंडकाव्य, महाकाव्य, चंपूकाव्य, शतककाव्य अशा विविध अंगाने हे साहित्य संपन्न आहे.

काव्यात्मक साहित्या सोबतच दर्शन आणि वैज्ञानिक संशोधन आणि देखील हे साहित्य संपन्न आहे.

यातील प्राधान्याने काव्य आणि नाट्य यांचा सखोल परिचय आणि अन्य अंगाचा परिचय संस्कृत विषयाच्या प्रत्येक अभ्यासकाला असायलाच हवा या दृष्टीने हा अभ्यासक्रम तयार करण्यात आलेला आहे.

Program Educational Objectives (PEO's):-

- १) प्रत्येक वर्षी संस्कृत भाषेतील एका नाटकाच्या अभ्यासाच्या माध्यमातून नाट्य शास्त्राचा विविधांगी अभ्यास करणे.
- २) नीतिशतकम् या वैशिष्ट्यपूर्ण काव्याच्या आधारे संस्कृत सुभाषित वाङ्मय, त्याद्वारे संस्कृत भाषेची विविध वैशिष्ट्ये समजून घेऊन नैतिक मूल्यांचे प्रतिष्ठापन करणे.
- ३) द्वितीय आणि तृतीय वर्षात मेघदूतम् च्या माध्यमातून खंड काव्याचा अभ्यास करणे.
- ४) लघुसिद्धान्तकौमुदी या ग्रंथाच्या माध्यमातून प्रत्येक वर्षी संस्कृत व्याकरणाचा शास्त्रशुद्ध अभ्यास करणे.
- ५) प्रथम वर्षात पंच महाकाव्य द्वितीय वर्षात षट्दर्शन आणि अंतिम वर्षात संस्कृत विषयातील वैज्ञानिक संशोधकांचा परिचय करून देणे.
- ६) सर्व अभ्यासक्रम घटकांचे सूक्ष्म अध्ययन करून वस्तुनिष्ठ प्रश्नांची उत्तरे देता येणे.
- ७) समाविष्ट कौशल्याधारित अभ्यासक्रमांच्या द्वारे कौशल्य प्राप्त करणे
ही या अभ्यासक्रमाची व्यापक उद्दिष्टे असतील.

Program Outcomes (PO's):-

- १) अभ्यासक्रमातील नाटक किंवा काव्यामध्ये असणाऱ्या श्लोकांचा अनुवाद करता येईल.
- २) अभ्यासक्रमातील नाटक किंवा काव्यातील महत्त्वपूर्ण वचनांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करता येईल.
- ३) नाटकातील महत्त्वपूर्ण घटनांचे रसग्रहण करून सारांश सादर करता येईल.
- ४) काव्यातील विविध श्लोकांचे तौलनिक अध्ययन करून रसग्रहणात्मक सारांश सादर करता येईल.
- ५) नाटकातील पात्रांचे व्यक्तिमत्व चित्रण साकारता येईल.
- ६) नाटककाराचे जीवन, त्यांचे व्यक्तिमत्व, त्यांचे योगदान, त्यांची शैली याबाबत विवेचन करता येईल.
- ७) व्याकरणातील सूत्रांचे सोदाहरण स्पष्टीकरण करता येईल.
- ८) पंचमहाकाव्य, षट्दर्शन, दश उपनिषद या विषयावर विस्तृत वाचन करून सारांश सादर करता येईल.
- ९) कौशल्य आधारित अभ्यासक्रमातील कौशल्ये अंगीकृत करता येतील

Teaching- Learning, Examination, Evaluation Scheme:-

Sant Gadge Baba Amravati University Amravati

Scheme of teaching, learning & Examination leading to the Degree Bachelor of Arts (B.A.) (Three Years,

Six Semesters Degree Course- C.B.C.S)

Sr. No	Subjects	Subject Code	Teaching & Learning Scheme							Duration of Exams Hrs.	Examination & Evaluation Scheme						
			Teaching Period Per week				Credits				Maximum Marks					Minimum Passing	
			L	T	P	Total	Theory	Practical	Total		Theory + M.C.Q External	Skill Enhancement Module Internal	Practical		Total Marks	Marks	Grade
													Internal	External			
Semester - I																	
1	Sanskrit Literature (Theory)	1056	5	-	-	5	4	-	4		80	20			100	40	P
Semester - II																	
2	Sanskrit Literature (Theory)	1056	5	-	-	5	4	-	4		80	20			100	40	P
Semester - III																	
3	Sanskrit Literature (Theory)	1056	5	-	-	5	4	-	4		80	20			100	40	P
Semester - IV																	
4	Sanskrit Literature (Theory)	1056	5	-	-	5	4	-	4		80	20			100	40	P
Semester - V																	
5	Sanskrit Literature (Theory)	1056	5	-	-	5	4	-	4		80	20			100	40	P
Semester - VI																	

6	Sanskrit Literature (Theory)	1056	5	-	-	5	4	-	4		80	20			100	40	P
---	------------------------------	------	---	---	---	---	---	---	---	--	----	----	--	--	-----	----	---

Course Title	Sanskrit Literature
Course Code	1056
Course Category:	Discipline Specific Core (DSC)
Type of Course:	Theory
No. of Credits:	4
No. of Lectures:	Theory - 75
Course Assessment:	End Term: 80 Marks (University level exam) SEM (Internal): 20 Marks (College level evaluation)
Course Objective:	<p>१) प्रत्येक वर्षी संस्कृत भाषेतील एका नाटकाच्या अभ्यासाच्या माध्यमातून नाट्य शास्त्राचा विविधांगी अभ्यास करणे.</p> <p>२) नीतिशतकम् या वैशिष्ट्यपूर्ण काव्याच्या आधारे संस्कृत सुभाषित वाङ्मय, त्याद्वारे संस्कृत भाषेची विविध वैशिष्ट्ये समजून घेऊन नैतिक मूल्यांचे प्रतिष्ठापन करणे.</p> <p>३) द्वितीय आणि तृतीय वर्षात मेघदूतम् च्या माध्यमातून खंड काव्याचा अभ्यास करणे.</p> <p>४) लघुसिद्धान्तकौमुदी या ग्रंथाच्या माध्यमातून प्रत्येक वर्षी संस्कृत व्याकरणाचा शास्त्रशुद्ध अभ्यास करणे.</p> <p>५) प्रथम वर्षात पंच महाकाव्य द्वितीय वर्षात षट्दर्शन आणि अंतिम वर्षात संस्कृत विषयातील वैज्ञानिक संशोधकांचा परिचय करून देणे.</p> <p>६) सर्व अभ्यासक्रम घटकांचे सूक्ष्म अध्ययन करून वस्तुनिष्ठ प्रश्नांची उत्तरे देता येणे.</p>
Course Outcomes:	<p>१) अभ्यासक्रमातील नाटक किंवा काव्यामध्ये असणाऱ्या श्लोकांचा अनुवाद करता येईल.</p> <p>२) अभ्यासक्रमातील नाटक किंवा काव्यातील महत्त्वपूर्ण वचनांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करता येईल.</p> <p>३) नाटकातील महत्त्वपूर्ण घटनांचे रसग्रहण करून सारांश सादर करता येईल.</p> <p>४) काव्यातील विविध श्लोकांचे तौलनिक अध्ययन करून रसग्रहणात्मक सारांश सादर करता येईल.</p> <p>५) नाटकातील पात्रांचे व्यक्तिमत्व चित्रण साकारता येईल.</p> <p>६) नाटककाराचे जीवन, त्यांचे व्यक्तिमत्व, त्यांचे योगदान, त्यांची शैली याबाबत विवेचन करता येईल.</p> <p>७) व्याकरणातील सूत्रांचे सोदाहरण स्पष्टीकरण करता येईल.</p> <p>८) पंचमहाकाव्य, षट्दर्शन, दश उपनिषद या विषयावर विस्तृत वाचन करून सारांश सादर करता येईल.</p>

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती

संस्कृत अभ्यासक्रम मंडळ

वाङ्मय स्नातक भाग - २, सत्र - ३ अभ्यासक्रम

संस्कृत साहित्य

Semester III

Unit	Syllabus	No.of Lectures
I	महाकवी श्रीहर्ष विरचित रत्नावली	15
II	महाकवी श्रीहर्ष विरचित रत्नावली	15
III	महाकवी श्रीहर्ष विरचित रत्नावली	15
IV	लघुसिद्धान्तकौमुदी स्वरसंधी प्रकरण	15
V	वरील चार घटकांवर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न.	15

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती

संस्कृत अभ्यासक्रम मंडळ

वाङ्मय स्नातक भाग - २, सत्र - ३ अभ्यासक्रम

संस्कृत साहित्य

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप

प्रश्न क्रमांक १

चार घटकांवर आधारित २० पैकी २० वस्तुनिष्ठ प्रश्न.

२० गुण

प्रश्न क्रमांक २ - (घटक १ ते ३ वर आधारित)

५ पैकी कोणत्याही ३ श्लोकांचा अनुवाद.

१५ गुण

प्रश्न क्रमांक ३ - (घटक १ ते ३ वर आधारित)

४ पैकी २ संदर्भासह स्पष्टीकरण

१० गुण

प्रश्न क्रमांक ४ - (घटक १ ते ३ वर आधारित)

४ पैकी २ टिपा

१० गुण

प्रश्न क्रमांक ५ - (घटक १ ते ३ वर आधारित)

२ पैकी कोणताही १ दीर्घोत्तरी प्रश्न.

१० गुण

प्रश्न क्रमांक ६

५ पैकी कोणत्याही ३ सूत्रांचे स्पष्टीकरण

१५ गुण

अंतर्गत मूल्यमापन

स्वाध्याय -

१० गुण

मौखिक परीक्षा -

१० गुण

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती

संस्कृत अभ्यासक्रम मंडळ

वाङ्मय स्नातक भाग - २, सत्र - ४ अभ्यासक्रम

संस्कृत साहित्य

Semester IV

Unit	Syllabus	No.of Lectures
I	महाकवी कालिदास विरचित मेघदूतम पूर्वमेघ	15
II	महाकवी कालिदास विरचित मेघदूतम पूर्वमेघ	15
III	महाकवी कालिदास विरचित मेघदूतम पूर्वमेघ	15
IV	षट्दर्शन परिचय	15
V	वरील चार घटकांवर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न.	15

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती

संस्कृत अभ्यासक्रम मंडळ

वाङ्मय स्नातक भाग - २, सत्र - ४ अभ्यासक्रम

संस्कृत साहित्य

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप

प्रश्न क्रमांक १

चार घटकांवर आधारित २० पैकी २० वस्तुनिष्ठ प्रश्न.

२० गुण

प्रश्न क्रमांक २ - (घटक १ ते ३ वर आधारित)

५ पैकी कोणत्याही ३ श्लोकांचा अनुवाद.

१५ गुण

प्रश्न क्रमांक ३ - (घटक १ ते ३ वर आधारित)

४ पैकी २ संदर्भासह स्पष्टीकरण

१० गुण

प्रश्न क्रमांक ४ - (घटक १ ते ३ वर आधारित)

४ पैकी २ टिपा

१० गुण

प्रश्न क्रमांक ५ - (घटक १ ते ३ वर आधारित)

२ पैकी कोणताही १ दीर्घोत्तरी प्रश्न.

१० गुण

प्रश्न क्रमांक ६

घटक ४ वर ५ पैकी कोणत्याही ३ टिपा

१५ गुण

अंतर्गत मूल्यमापन

स्वाध्याय -

१० गुण

मौखिक परीक्षा -

१० गुण

संस्कृत विषयात रोजगाराच्या संधी

संस्कृत भाषा केवळ पारंपारिक भाषा आहे त्यामाध्यमातून फारतर कर्मकांड करणारा पुरोहित वर्ग तयार होतो अशीच अनेकांची धारणा आहे.

मात्र ही धारणा केवळ गैरसमजावर आधारित असून संस्कृत भाषेच्या अभ्यासकांना खालील माध्यमातून रोजगाराच्या विविध संधी उपलब्ध आहेत.

१) **अध्यापक / प्राध्यापक** - सध्याच्या शिक्षण पद्धतीत के.जी. पासून पी.जी. पर्यंत प्रत्येक स्तरावर संस्कृत शिक्षण निवडणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या सातत्याने वाढत असल्याने असंख्य संस्थांमध्ये शिक्षक-प्राध्यापक ही रोजगाराची प्रधान संधी आहे.

२) **संशोधक** - शासकीय तथा निमशासकीय स्तरावरील असंख्य संस्थांमध्ये सातत्याने सुरू असणाऱ्या संशोधन कार्यात संस्कृतच्या विद्यार्थ्यांला असंख्य संधी आहेत.

३) **अकादमी** - विविध राज्य शासनांच्या द्वारे स्थापित संस्कृत आणि संस्कृतीशी संबंधित विविध अकादमीमध्ये कायमस्वरूपी अनेक संधी आहेत.

४) **हस्तलिखित संशोधन** - आजही भारतात आणि जगात अभ्यास न झालेल्या अगणित हस्तलिखितांच्या अभ्यासासाठी अनेक संस्कृत अभ्यासकांची नियुक्ती केली जाते. त्यांच्या संशोधन आणि प्रकाशन क्षेत्रात अनेक संधी उपलब्ध आहेत.

५) **पुरातत्वविद्या** - पुरातत्व विभागात शिलालेखा पासून शिल्पशास्त्रापर्यंत पर्यंत, ताम्रपत्र इत्यादी वाचन क्षेत्रात देखील मोठी संधी आहे

६) **स्पर्धा परीक्षा / प्रशासकीय सेवा** - विविध स्पर्धा परीक्षांमध्ये संस्कृत हा स्वतंत्र विषय घेऊन अभ्यास करण्याची सुविधा आहे. त्याचप्रमाणे सामान्य ज्ञानाशी संबंधित अनेक प्रश्न संस्कृत तथा संस्कृती संबंधी विचारले जातात.

७) **सेना धर्मगुरू** - भारतीय सेनेच्या विविध स्तरांवर असणाऱ्या मंदिरांमध्ये आणि सैनिकांना मार्गदर्शन करण्यासाठी सेना धर्मगुरू पदावर मोठ्या प्रमाणात संधी असते.

८) **ज्योतिष सल्लागार** - सामान्य माणसाच्या अत्यंत जिह्वाळ्याचा असणाऱ्या या विषयात अगणित संधी आहेत.

९) **वास्तुशास्त्र सल्लागार** - संस्कृतच्या प्राचीन ग्रंथांचा अभ्यास करून जनमानसात नव्याने आकर्षण असणाऱ्या या विषयात भरपूर संधी आहेत.

१०) **योगाचार्य** - जागतिक पातळीवर योग या विषयात असणाऱ्या आकर्षणाचा विचार करता संस्कृतच्या अभ्यासातून या विषयात देखील असंख्य संधी आहेत.

११) **आयुर्वेदाचार्य** - प्राचीन संस्कृत ग्रंथांचा अभ्यास आयुर्वेदिक दृष्टीने केल्यास सल्लागार या पासून त्या क्षेत्रातील संशोधना पर्यंत आणि औषधी निर्माण क्षेत्रात असंख्य संधी उपलब्ध आहेत.

१२) **लेखन क्षेत्र** - संस्कृत साहित्याचा अभ्यास करून वृत्तपत्र लेखन, ग्रंथलेखन, कथालेखन अशा विविध दृष्टीने रोजगाराची संधी उपलब्ध होतात.

- १३) संपादकीय क्षेत्र - वृत्तपत्र तथा इलेक्ट्रॉनिक मिडिया मध्ये सुद्धा संपादन, मुद्रितशोधन, शीर्षक निर्मिती अशा विविध संधी आहेत.
- १४) अनुवादक - प्राचीन अनुपलब्ध संस्कृत ग्रंथांचे विविध भाषांमध्ये अनुवाद करण्याची फार मोठी संधी नवीन काळात उपलब्ध आहे.
- १५) संगणकीय संस्कृतम् - संगणकाला संस्कृत भाषा सर्वाधिक सुसंगत आहे हे आता जागतिक पातळीवर मान्य झाले आहे. ह्या विषयात तंत्रज्ञान जाणणाऱ्या संस्कृत अभ्यासकाला अनेक संधी उपलब्ध आहेत.
- १६) कथा वाचक - मानसिक शांतीसाठी धार्मिक-अध्यात्मिक कथा श्रवण करणाऱ्यांची संख्या दिवसेंदिवस सातत्याने वाढत आहे. या विषयात पूर्ण कालिक अनेक संधी उपलब्ध आहेत.
- १७) प्रेरक वक्ता - सध्याच्या ताण-तणावाच्या काळात प्रेरक वक्ता (Motivational speaker) एक मोठा व्यवसाय होत आहे. या विषयातील अफाट संस्कृत साहित्यामुळे संस्कृतच्या विद्यार्थ्यांला या क्षेत्रात प्रचंड संधी आहे.
- १८) वृत्तनिवेदक - दूरदर्शन, आकाशवाणी व संस्कृत कार्यक्रमात तथा अन्य वाहिन्यांवर देखील शुद्ध सादरीकरणामुळे संस्कृत अभ्यासकास प्राधान्य दिले जाते.
- १९) नाट्य क्षेत्र - विविध राज्य सरकारांच्या द्वारे तथा सामाजिक संस्थांद्वारे संस्कृत नाट्य स्पर्धा आयोजित केल्या जातात. त्यात लेखका पासून अभिनेत्यांपर्यंत विविध संधी आहेत.
- २०) भाषाविज्ञान - जागतिक पातळीवर भाषा विज्ञानाचा अभ्यास सातत्याने वृद्धिंगत होत असल्याने विविध भाषांच्या अभ्यासात संस्कृतचे अधिष्ठान लक्षात घेता या क्षेत्रात देखील अनेक संधी आहेत.
- २१) मल्टिमीडिया - या नवीन क्षेत्रात विविध पद्धतीने प्राचीन संस्कृत ज्ञानाला अभिनव पद्धतीने सादर करण्यासाठी विविधांगी संधी उपलब्ध आहेत.
- २२) युट्युब - विविध विषयांवरील ज्ञानवर्धक आणि मनोरंजक व्हिडिओंना प्रचंड मागणी आहे. विशेष प्रसिद्धी नंतर युट्युब कडूनच अर्थार्जनही संभव असते.
- २३) सशुल्क अभ्यासक्रम - या नवीन तंत्रज्ञानावर अनेक लोक प्राचीन संस्कृत ग्रंथांवर आधारित सशुल्क अभ्यासक्रम तयार करीत आहेत. स्वयंरोजगाराची फार मोठी संधी आहे.
- २४) संस्कार वर्ग - बालसंस्कार वर्गापासून गीता, उपनिषद अध्ययन वर्गापर्यंत वर्गांच्या माध्यमातून अर्थार्जनाची खूप मोठी संधी शक्य आहे.
- २५) पीडीएफ - अगदी विविध स्तोत्रां पासून दुर्मिळ ग्रंथांपर्यंत अनेक गोष्टींचे पीडीएफ तयार करून ते अल्पदरात उपलब्ध करून देणे ही रोजगाराची खूप मोठी संधी आहे.
- या आणि अशा अनेक माध्यमातून संस्कृत अभ्यासकाला रोजगार आणि स्वयंरोजगाराच्या अनेक संधी उपलब्ध आहेत.